

СЕКЦІЯ 1 ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

УДК 340.1

ДО ПИТАННЯ ПРО ОСНОВИ КЛАСИФІКАЦІЇ ФУНКЦІЙ СУДОВОЇ ВЛАДИ (ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Булкат М.С., к. ю. н.,
начальник управління
юридичного забезпечення суду
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ

У статті представлено результати наукового аналізу щодо теоретико-правових основ класифікації функцій судової влади. Узагальнено основні проблемні аспекти у наявних наукових розуміннях системи функцій судової влади. Запропоновано авторський підхід, в основі якого лежить використання методологічних прийомів, напрацьованих теоретиками держави і права під час дослідження питання класифікації функцій держави як первинного поняття щодо функцій судової влади. Обґрунтовано, що для всебічного, об'єктивного відображення природи та змісту судової влади у державі та суспільстві доцільною є класифікація її функцій за сферою діяльності на зовнішні та внутрішні. Встановлено, що зміст функцій судової влади (як складової державної влади) у внутрішній сфері повинен корелюватися із внутрішньою соціальною (гуманітарною) функцією держави, тоді як функції судової влади у зовнішній сфері мають відповідати змісту зовнішньогуманітарної функції держави. Визначено, що для виконання наступного етапу класифікації функцій судової влади слід використати критерій «за об'єктом», який необхідно по чергово застосувати до функцій судової влади у внутрішній сфері та функцій судової влади у зовнішній сфері. Обґрунтовано, що функції судової влади у внутрішній сфері мають основну градацію на напрями діяльності судової влади щодо взаємодії з іншими складовими державної влади та функції власне судової влади, виконання яких у державі покладено виключно на органи судової влади.

Ключові слова: система функцій судової влади, функції держави, класифікація, критерій класифікації.

В статье представлены результаты научного анализа теоретико-правовых основ классификации функций судебной власти. Обобщены основные проблемные аспекты в имеющихся научных подходах к пониманию системы функций судебной власти. Предложен авторский подход, в основе которого лежит использование методологических приемов, наработанных теоретиками государства и права при исследовании вопроса классификации функций государства как первичного понятия относительно функций судебной власти. Обосновано, что для всестороннего, объективного отражения природы и содержания судебной власти в государстве и обществе является целесообразной классификация ее функций по сферам деятельности на внешние и внутренние. Установлено, что содержание функций судебной власти (как составляющей государственной власти) во внутренней сфере должно коррелироваться с внутренней социальной (гуманитарной) функцией государства, тогда как функции судебной власти во внешней сфере должны соответствовать содержанию внешнегуманитарной функции государства. Определено, что для выполнения следующего этапа классификации функций судебной власти следует использовать критерий «по объекту», который нужно поочередно применить к функциям судебной власти во внутренней сфере и функциям судебной власти во внешней сфере. Обосновано, что функции судебной власти во внутренней сфере имеют основную градацию на направления деятельности судебной власти, связанные с взаимодействием с другими составляющими государственной власти, и функции собственно судебной власти, выполнение которых в государстве возложено исключительно на органы судебной власти.

Ключевые слова: система функций судебной власти, функции государства, классификация, критерий классификации.

Bulkat M.S. TO THE QUESTION OF FOUNDATION OF JUDICIAL AUTHORITY FUNCTIONS CLASSIFICATION (THEORETICAL AND LEGAL ASPECT)

The article presents the results of a scientific analysis of the theoretical and legal bases of classification functions of the judicial power. Overview main problematic aspects of current scientific understanding system of functions of the judicial power. The author's approach based on the use of methodological techniques, that worked out theoretical and legal science in the classification of primary concept about the functions of the judicial power – functions of the state. Proved that a comprehensive and objective reflection of the nature and contents of the judicial power in the state and society are appropriate classification of its primary criterion – „sphere”: external and internal functions of the judicial power. Estab-

lished, that the functions of the judicial power, as part of the state in the internal sphere has correlated with internal social (humanitarian) function of the state. While the functions of the judicial power in the external sphere should match the content of external humanitarian state function. Determined, that for the next stage classification of functions of the judicial power should use the criterion of „object (direction)”, which should in turn be applied to the functions of the judicial power in the internal sphere and the functions of the judicial power in the external sphere. Proved, that the functions of the judicial power in the internal sphere have basic graduation: for the functions, associated with the interaction with other components of state power, and its own functions of the judicial power, authority which performance of the state entrusted exclusively to the organs of the judicial power.

Key words: *system of functions of the judicial power, functions of the state, classification, classification criteria.*

Постановка проблеми. Теоретико-правове розуміння системи функцій судової влади у державах різної природи (що ґрунтуються на відмінних підходах до державобудування) має виняткове наукове та практичне значення. Так, під час становлення судової влади у державі, орієнтованій на демократично-правові цінності (зокрема, із використанням наукової теорії трискладового поділу державної влади), процес реалізації системи функцій судової влади має відповідати певним характеристикам. Зокрема, система функцій кожної складової влади у демократично-правовій державі має бути приблизно однаковою, а також повинна відображати їх взаємозв'язок, взаємоконтроль, взаємовплив, об'єктивно узагальнювати ті аутентичні завдання, які виконує у державі та суспільстві кожна із складових державної влади з огляду на контролюючі функції інших складових.

Тобто дослідження системи функцій судової влади опосередковує розуміння істинної природи держави, її цілей та мети. Іншими словами, система функцій судової влади є певним індикатором природи держави та влади в ній.

Разом із тим, у наявних розуміннях системи функцій судової влади існує певний перелік проблемних аспектів. Основними серед них є:

- певна підміна наукових понять: ототожнення системи функцій судової влади із поняттям однієї з них – судовою функцією («функцією вирішення юридично значущих справ, які мають юридичні наслідки», «здійснення правосуддя» та іншими інтерпретаціями), яка по-суті є функцією судової системи як складової судової влади [див., наприклад, 1; 4; 19; 26];

- ототожнення понять щодо систем: функцій судової влади, функцій судової системи, функцій органу судової влади [див., наприклад, 8; 10; 11; 13; 15; 20; 21; 22; 24; 25; 32; 33];

- дослідження функцій певних органів судової влади у відриві від загального контексту функцій судової влади, що почасти призводить до опису їх законодавчо-закріплених повноваженнях [див., наприклад, 5; 6; 9; 14; 18; 27].

Оскільки розуміння загальних закономірностей формування системи функцій судової влади перебуває у площині науки теорії держави і права, для її дослідження слід застосовувати класичні методологічні прийоми, зокрема метод класифікації. В його основі –

загальноприйняті науково-юридичні підходи до поділу напрямів діяльності. До речі, метод класифікації вважається найбільш ефективним для пізнання та вивчення будь-яких явищ держави [28, с. 108].

У зв'язку з цим слід використати максимальний потенціал зазначеного методу для забезпечення відповідного результату – всебічного розуміння науково-обґрунтованої закономірності формування системи функцій судової влади.

Для реалізації зазначеного завдання необхідно врахувати наявні наукові напрацювання з питань застосування зазначеного методу. Так, науковці стверджують, що він спрямований на систематизацію однорідних понять, створену на основі їх загальних ознак та закономірних зв'язків між ними [17, с. 42]. Крім того, обґрунтованим видається підхід, згідно з яким класифікація має практичне значення для вироблення рекомендацій з удосконалення певних напрямів діяльності держави [12, с. 93]. Також доречним видається застосування підходу, згідно з яким кожному функцію слід розглядати як елемент єдиної системи, адже поза системою її поняття не має реального значення [3, с. 16].

У цьому контексті слід зауважити про доктринальне розуміння цього наукового прийому відомим вітчизняним фахівцем у галузі державознавства С.А. Котляревським (1873–1939 рр.), який справедливо зазначив, що коли ми маємо справу з явищами на зразок держави та її функцій, які можна досліджувати у багатьох аспектах, то можна говорити лише про суб'єктивну доцільність класифікації. Цінність такої класифікації зумовлено ознакою, що знаходиться в її основі; у виборі цієї ознаки відображено науковий смак і такт, але визначених, об'єктивно обов'язкових правил тут не може бути [16, с. 29].

Оскільки **завданням** цього дослідження є пошук загальних закономірностей формування системи функцій судової влади, то обґрунтованим є застосування класифікаційних ознак, які характеризують предмет дослідження та розкривають його взаємозв'язок з різними державними категоріями, місце в загальній системі функцій складових державної влади, державних функцій.

Разом із тим, у ході проведення наукового аналізу встановлено, що рівень дослідження проблем класифікації безпосередньо функцій судової влади є недостатнім, обтяженим значеними проблемними аспектами. Тому першочергово слід застосувати загальні підходи до класифікації системи функцій дер-

жави як первинного поняття для системи функцій судової влади.

Загальновідомо, що в юридичній науці існує низка критеріїв, за якими можна класифікувати функції держави. При цьому критерії класифікації можуть бути абсолютно різними, кожна науково обґрунтована класифікація має право на існування, а вибір критерію залежить від мети дослідження. Для виявлення закономірностей формування системи функцій судової влади на основі теоретико-правового дослідження слід врахувати якомога більше наявних класифікацій функцій держави.

Так, А.Б. Венгеров з цього приводу зазначає, що класифікаційні критерії, тобто ознаки (їх сума), що дозволяють віднести ті чи інші функції до певного класу чи групи, мають різний характер. Науковець виділяє об'єкти і сфери державної діяльності, територіальний масштаб, спосіб державного впливу на суспільні відносини, міждержавну взаємодію, зміст функцій тощо [7, с. 152].

Почасти для розуміння системи функцій держави вітчизняними науковцями застосовано критерії «за змістом і завданнями», «за спрямованістю функцій», «за методами їх здійснення», «за сферами діяльності держави», «за соціальним значенням функцій», «за їх дією в часі» тощо.

Переважаючою більшістю державознавців до основної класифікації віднесено поділ функцій за критерієм «сфер діяльності держави» на внутрішні та зовнішні функції. Цей поділ є однією з основ розуміння їх системи.

Для того, щоб зрозуміти суть цього класифікаційного критерію, слід звернутися до складових його змісту – елементів держави: суб'єктів, об'єктів, предмету діяльності держави.

Під час застосування критерію «за суб'єктами діяльності» державознавці, як правило, виокремлюють загальнодержавні функції, функції регіонів держави, державних органів тощо. Дійсно, значний перелік суб'єктів реалізації державних функцій почасти опосередковує розуміння критерію «за суб'єктами діяльності» саме у такому «географічному» його значенні, виокремлюючи функції на рівні держави, її регіонів, органів.

Разом із тим, застосування цього критерію для класифікації системи функцій судової влади опосередковує більш деталізований поділ, з огляду на обмеженість об'єкту та предмету їх регулювання порівняно з функціями держави. Так, у результаті застосування критерію «за суб'єктом» слід виокремити два основні рівні суб'єктів реалізації функцій судової влади:

- реалізація функцій судової влади системою органів судової влади (загальнодержавний рівень);
- реалізація функцій судової влади окремим органом судової влади, у межах визначених повноважень.

Основа застосування критерію «за об'єктом» ґрунтується на твердженнях про те, що кожна функція має свій об'єкт впливу та зміст. Об'єкт – певна сфера суспільних відносин (економіка, культура та інші), на яку направлено державний вплив» [29, с. 148].

У свою чергу, прихильники підходу щодо соціальної природи функцій держави дотримуються позиції, згідно з якою основною класифікаційною ознакою функцій держави є критерій «зовнішніх та внутрішніх напрямів її діяльності щодо суспільства», особливою організацією яких є держава всередині (внутрішні функції) і стосовно інших держав ззовні (зовнішні функції) [30, с. 72]. Можливо, вихідним положенням такого підходу є твердження про те, що поділ функцій держави на зовнішні та внутрішні – позитивний, неоціненний спадок попередніх етапів розвитку теорії держави і права, де внутрішні функції становили собою класову сутність держави, наприклад, «господарсько-організаційна» [7, с. 153], а зовнішні функції відігравали роль загальносоціального наповнення держави: боротьба за мир в усьому світі, забезпечення міжнародного співробітництва тощо.

Таким чином, «об'єкт» як критерій класифікації функцій держави протлумачено державознавцями по-різному – як зовнішня чи внутрішня сфери діяльності держави, як певні суспільні відносини (економічні, політичні, екологічні тощо) або як сфера реалізації зовнішньої та внутрішньої політики.

У контексті зазначеного необхідно звернутися до теоретико-правових обґрунтувань інших критеріїв поділу функцій держави, зокрема критерію «за сферою діяльності».

Нині розповсюдженим є підхід, згідно з яким основи поділу функцій держави зведено до критерію «сфери політичного напрямку» (зовнішня та внутрішня політика), де внутрішні функції відображають діяльність всередині країни, закріплюють її роль у суспільстві, а зовнішні – діяльність за її межами, в якій проявляється значення держави у взаємовідносинах з іншими державами [7, с. 152; 28, с. 108–109].

Одним із варіантів застосування критерію «сфер суспільного життя» є поділ функцій держави на гуманітарні, економічні, політичні та інші у внутрішній та зовнішній сферах [31, с. 38–39]. Основи такої класифікації обґрунтував П.М. Рабінович у контексті розуміння функцій держав соціально-демократичної орієнтації [23, с. 46].

Таким чином, наявні розуміння критеріїв класифікації функцій держави почасти не відзначено єдністю, вони мають певні наведені варіації тлумачення і застосування. Тому для фіксації об'єктивного значення їх змісту з метою застосування під час класифікації функцій судової влади слід застосувати етимологію відповідних складових. Так, у Академічному тлумачному словнику української мови приведено такі значення слова «сфера»: район дії, межа поширення чого-небудь; сфера впливу: а) територія залежної країни, яка фактично перебуває у економічній або політичній залежності від імперіалістичної держави, б) область дії, границі поширення чого-небудь; сукупність умов, середовище, в яких що-небудь відбувається [2].

З огляду на зазначене, вбачається доцільним розуміти етимологію значення критерію «за сферою діяльності» як межу поширення

або область діяльності суспільства та держави в загальному значенні, в розумінні меж держави. Застосування його до системи функцій держави дає змогу поділяти їх на зовнішні та внутрішні.

Зазначений підхід слід застосувати і для розуміння критерію «за об'єктом». Етимологічні значення слова «об'єкт» такі: явище, предмет, особа, на які спрямовано певну діяльність, наукове або інше дослідження, спеціальної зацікавленості, компетенції [2]. Це дає можливість розуміти значення класифікаційного критерію «за об'єктом» як межі основних суспільних відносин, дещо прирівнюючи його до критерію «основний напрям діяльності». Тобто за своєю суттю об'єкт функції – це сукупність основних однорідних напрямів діяльності.

Зазначений підхід обґрунтованого розуміння значення назв критеріїв на основі етимології їх походження і змісту є логічним і опосередковує системне відображення функцій держави. При цьому співвідношення класифікаційних поділів функцій держави за критеріями «за сферою діяльності» (на зовнішні та внутрішні) та «за об'єктом» – як загального та особливого.

Застосовуючи такі основи для класифікації функцій судової влади, слід зауважити, що первинною для їх системи є класифікація за критерієм «за сферою діяльності» (на зовнішні та внутрішні). Так, основний обсяг функцій судової влади як складової державної влади у внутрішній сфері повинен корелюватися із внутрішньою соціальною (гуманітарною) функцією, тоді як основний обсяг функцій судової влади у зовнішній сфері має відповідати змісту зовнішньогуманітарної функції держави.

Аналогічний підхід слід застосувати для розуміння поділу за критерієм «за об'єктом». Так, основні напрями діяльності судової влади держави у внутрішній сфері направлено, в першу чергу, на її взаємодію з іншими складовими державної влади. Разом із тим, існує система визначених функцій власне судової влади, їх виконання у державі покладено виключно на органи судової влади.

З метою здійснення подальшої класифікації функцій судової влади, виокремлених застосуванням критерію «за об'єктом», слід застосувати критерії «за предметом» та «за значенням». Для розуміння основ їх ефективного використання також необхідно звернутися до методології класифікації вихідного поняття – функцій держави, що є предметом наступних наукових досліджень.

Висновки. Таким чином, проведеним науковим аналізом опосередковано отримання таких висновків:

– основою для достовірної класифікації функцій судової влади, що сприятиме всебічному, об'єктивному відображенню її природи та змісту в державі та суспільстві, є методологічні прийоми, які напрацьовано теоретиками держави і права під час дослідження питання класифікації функцій держави як первинного поняття щодо функцій судової влади;

– основою класифікації системи функцій судової влади є застосування критерію

«за сферою діяльності», який опосередковує їх поділ на зовнішні та внутрішні. Так, зміст функцій судової влади як складової державної влади у внутрішній сфері повинен корелюватися із внутрішньою соціальною (гуманітарною) функцією держави, тоді як функції судової влади у зовнішній сфері мають відповідати змісту зовнішньогуманітарної функції держави;

– для виконання наступного етапу класифікації функцій судової влади слід використати критерій «за об'єктом». Його необхідно почергово застосувати до функцій судової влади у внутрішній сфері та функцій судової влади у зовнішній сфері;

– застосування критерію «за об'єктом» до функцій судової влади у внутрішній сфері дозволяє виокремити функції судової влади стосовно взаємодії з іншими складовими державної влади, та функції власне судової влади, виконання яких у державі покладено виключно на органи судової влади. Для деталізованого розуміння їх системи слід застосувати критерії «за предметом» та «за значенням», що є напрямом наступних наукових досліджень;

– застосування критерію «за суб'єктом» до функцій судової влади опосередковує виокремлення двох основних рівнів суб'єктів реалізації функцій судової влади: реалізація функцій судової влади системою органів судової влади (загальнодержавний рівень) та реалізація функцій судової влади окремим органом судової влади, у межах визначених повноважень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абова Т.Е. Судебная власть. Научное издание / [Т.Е. Абова, Е.Б. Абросимова, М.В. Боровский, С.В. Булаковский, и др.] ; Отв. ред.: И.Л. Петрухин. – М.: ООО «ТК Велби», 2003. – 720 с.
2. Академічний тлумачний словник – Словник української мови (1970–1980). – Електронна версія «Словника української мови» в 11 томах. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua>
3. Анцупов В.В. Экономическая функция государства : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история правовых учений» / В.В. Анцупов, – Абакан, 2003. – 200 с.
4. Бантишев О.Ф. Судові та правоохоронні органи України: [посіб. для підгот. до іспитів] / [О.Ф. Бантишев, С.А. Кузьмін, К.В. Колосов]; під заг. ред. засл. юриста України Б.В. Романюка. – К.: Видавець Паливода А.В., 2010. – 223 с.
5. Бараннік Р.В. Судові, правоохоронні та правозахисні органи України: [навч. посібник] / Р.В. Бараннік. – К.: КНТ, 2008. – 347 с.
6. Безнасюк А.С., Рустамов Х.У. Судебная власть: [уч. для вузов]. – М.: ЮНШИ-ДАНА, Закон и право, 2002. – 455 с.
7. Венгеров А.Б. Теория государства и права : [учеб. пособие] / А.Б. Венгеров. – 3-е изд. – М.: Юриспруденция, 2000. – 528 с.
8. Вільгушинський М.Й. Суди загальної юрисдикції у системі взаємовідносин із суб'єктами владних повноважень та громадськістю: автореф. дис... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура» / М.Й. Вільгушинський; Національний університет «Одеська юридична академія». – О., 2013. – 32 с.
9. Глущенко С.В. Функції вищих спеціалізованих судів України: сутність і зміст / С.В. Глущенко // «Вісник Вищої ради юстиції». – 2013. – № 1(13). – С. 37–51.
10. Городовенко В.В. Принципи судової влади: автореф. дис... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура»

тура та адвокатура» / В.В. Городовенко; Національний університет «Юридична академія України ім. Я. Мудрого». – Х., 2012. – 40 с.

11. Завражнов Е.В. Судебная власть в Российской Федерации: общетеоретические вопросы и проблемы реализации: автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. «Теория и история права и государства; история правовых учений» / Е.В. Завражнов; О., 2006. – 27 с.

12. Загальна теорія держави і права: [підруч. для студентів юридичних вищ. навч. закл.] / [М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.]; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. – Харків : Право, 2010. – 584 с.

13. Ігонін Р.В. Функції судової влади / Р.В. Ігонін // Підприємство, господарство і право. – 2011. – № 2. – С. 167–169.

14. Карпечкін П.Ф. Основні функції органів судової влади / П.Ф. Карпечкін // Вісник прокуратури. – 2003. – № 1. – С. 87–90.

15. Кладий Е.В. Судебная власть в системе государственной власти Российской Федерации: дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. «Теория и история права и государства; история правовых учений» / Е.В. Кладий; – М., 2002. – 189 с.

16. Котляревский С.А. Правовое государство и внешняя политика. – 2-е изд. – М.: Междунар. отношения, 1993. – 368 с.

17. Купцова О.Б. Экономическая функция современного Российского государства : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история правовых учений» / О.Б.Купцова; – Н. Новгород, 2002. – 211 с.

18. Організація судових та правоохоронних органів : [підручник] / [І.Є. Марочкін, Л.М. Москвич, П.М. Каркач та ін.]; за ред. І.Є. Марочкіна. – Х.: Право, 2014. – 448 с.

19. Організація судової влади в Україні: [навч. посіб.] / за ред. І.Є. Марочкіна, Н.В. Сібілової. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2009. – 184 с.

20. Паламарчук О.С. Развитие судебной власти в Украине (теоретико-правовые аспекты исследования) / О.С. Паламарчук // Держава і право: Юридичні і політичні науки. – 2007. – № 35. – С. 76–81.

21. Петрухин И.Л. Судебная власть: контроль за расследованием пре ступлений / И.Л. Петрухин. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – 288 с.

22. Прилуцький С.В. Судова влада в умовах формування

громадянського суспільства та правової держави в Україні: автореф. дис... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура» / С.В. Прилуцький; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – К., 2013. – 36 с.

23. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави : [навч. посіб.] – 5-те вид., зі змінами / П.М. Рабінович. – К. : Атіка. – 2001. – 176 с.

24. Руденко А.В., Захаров Д.О. Завдання адміністративного судочинства та їх практична реалізація / А.В. Руденко, Д.О. Захаров // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2013. – № 3. – С. 133–137.

25. Святоцький О.Д. Судова влада в Україні: актуальні питання реформування / О.Д. Святоцький // Право України. – 2010. – № 5. – С. 30–39.

26. Сердюк В.В. Верховний Суд України в системі розподілу функцій влади: [монографія] / В.В. Сердюк. – К.: Істина, 2007. – 232 с.

27. Судебные и правоохранительные органы Украины : [учеб. пособие] / ред.: А.С. Васильев, Е.Л. Стрельцов. – Харьков : Одиссей, 2003. – 320 с.

28. Теория государства и права: [учеб. для вузов] / под ред. М.М. Рассолова, В.О. Лучина, Б.С. Эбзеева. – М. : ЮНИТИ ДАНА, Закон и право, 2000. – 640 с.

29. Теория государства и права: [учеб. для вузов]. – 2-е изд., изм. и доп. / под ред. проф. В.М. Корельского и проф. В. Д. Первалова. – М. : Издательская группа НОРМА – ИНФРА М, 2000. – 616 с.

30. Теорія держави і права. Академічний курс: [підруч.] / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – 2-е вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 688 с.

31. Теорія держави і права: [навч. посіб.] / [А.Ю. Олійник, С.Д. Гусарев, О.Л. Слюсаренко]. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 176 с.

32. Фиолевский Д.П. Судебная власть и правоохранительная система Украины: [учеб. пособие] / Д.П. Фиолевский. – Донецк: Донецчина, 2003. – 272 с.

33. Tkachuk Oleh Urgent tasks for judicial power in civil judicial proceedings of Ukraine – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/golovna_storinka/suddja_vssu_oleg_tkachuk_nevidkladni_zavdannja_sudovoji_vladi_v_civilnomu_sudochinstvi_ukrajini.html